

1. LA IGUALTAT ENTRE DONES I HOMES. PLANTEJAMENT PREVIS

PRESENTACIÓ

Des de l'inici de la Història, la discriminació cap a les dones ha esdevingut un fet universal i intemporal. En totes les cultures i tradicions les dones han patit (i, en molts casos, encara pateixen) diferents tipus de discriminació. Tradicionalment s'ha atorgat major protagonisme a l'home que a la dona, fins i tot a l'àmbit privat, al que ha quedat circumscrita majoritàriament la dona. Durant molt temps, també a Espanya, l'home s'ha considerat el "cap de família" que exerceix l'autoritat i és el representant legal de la seva esposa i descendència.

A Espanya, els papers de l'home i la dona han evolucionat en les darreres generacions, però encara persisteixen diferents tipus de discriminació cap a la dona. La socialització (la família, la religió, els mitjans de comunicació, les noves tecnologies...) reproduceix certes normes implícites (valors, creences, costums) que defineixen certes formes de discriminació com a "normals" o "naturals". La reiteració d'aquestes pràctiques es tradueix en situacions injustes que de forma directa o indirecta segueixen discriminant a les dones.

El debat social i polític actual reclama el compromís de tots amb la igualtat entre homes i dones, la superació de la discriminació del col·lectiu femení i l'obertura d'oportunitats a tots els nivells. Hom parla de com n'és de dura la batalla que estan lliurant totes les dones per la igualtat, per aconseguir el reconeixement que, sens dubte, mereixen. Tothom n'és conscient, ja que la igualtat entre homes i dones és un principi irrenunciable de la democràcia actual. Queda, però un llarg i difícil camí de recórrer per fer d'aquestes paraules una realitat.

OBJECTIUS

- Conèixer el procés històric a través del qual s'ha aconseguit el dret a la ciutadania de les dones
- Analitzar la importància del principi de igualtat entre dones i homes
- Reflexionar sobre els efectes que té la igualtat en la vida de les persones i en el conjunt de la societat.
- Diferenciar entre la igualtat real i la igualtat legal.

CONTINGUTS

1. Visió històrica dels drets de les dones

La discriminació cap a les dones és un fenomen global que s'ha produït en tots els temps i en totes les cultures, amb major o menor intensitat.

En l'àmbit jurídic, les reivindicacions de les dones per gaudir dels seus drets com a ciutadanes comencen durant les revolucions socials del segle XVIII, particularment durant la Revolució Francesa, quan es defineix el concepte de *Llibertat*, *Igualtat* i *Fraternitat*. Pensem que en

aquesta època, a partir de l'impuls de la burgesia lliberal, culminen un seguit de canvis socials i polítics que signifiquen la transformació de les estructures polítiques i, particularment, la supressió de l'Antic Règim. Doncs bé, a partir d'aquest moment es formulen les grans declaracions de drets i llibertats que ignoren sistemàticament a la dona com a titular de drets i llibertats. Així, la Declaració de drets de l'home i el Ciutadà, de 1789 diu que "tots els *homes* neixen i es mantenen lliures i iguals en drets" i la Declaració de Drets de Virginia, de 1776, recull que "tots els *homes* són per naturalesa igualment lliures i independents i tenen certs drets inherents". En aquest moment, el concepte "home" no s'utilitza com a sinònim de humanitat sinó de gènere masculí, que significa l'exclusió de la meitat de la humanitat del concepte de ciutadania. Des del principi del moviment constitucionalista els drets i llibertats eren definits pels conceptes de universalitat i inherència als éssers humans però, paradoxalment, en la concreció política d'aquest model es considera la dona com un ésser natural i racionalment inferior, que no estava capacitada per actuar en l'àmbit públic, que s'havia de dedicar a l'esfera domèstica i que, dins aquesta, estava també sotmesa a l'autoritat dels homes.

Durant el segle XVIII i XIX algunes dones i alguns homes denunciaren la incoherència que suposava deixar a les dones al marge dels drets i reclamaren igualtat pel sexe femení. Així, Olimpia de Gouges va presentar davant l'assemblea de representats del poble francès, l'any 1791, la *Declaració de drets de la dona*, en la que es diu que "la dona neix lliure i s'ha de mantenir lliure, igual que l'home, en drets". L'any 1792 Mary Wollstonecraft publica una obra titulada "Vindicació dels drets de la dona" en què defensa la igualtat de drets i es refereix a l'educació com a eina clau per a superar la discriminació de la dona. I Nicolás de Condorcet, un dels intel·lectuals més destacats de la Revolució Francesa, va adoptar una posició activa en la defensa de la igualtat de les dones i, en un article publicat l'any 1789, es va mostrar partidari de concedir a les dones el dret de vot i tots els drets de la ciutadania. Per tant, podem considerar que el feminisme, com a moviment crític i capaç de qüestionar el discurs dominant sobre la condició femenina, apareix també en el context revolucionari i il·lustrat del segle XVIII.

A Espanya les Constitucions aprovades durant el segle XIX no fan cap referència al principi de igualtat entre homes i dones i es mantenen fidels al principi patriarcal, segons el qual l'espai públic, que és on es té el poder i s'exerceixen els drets, correspon als homes i l'esfera privada és pròpia dels homes. Per entendre la delimitació d'aquests dos espais –públic i privat– per a l'exercici dels drets, resulta significativa la previsió de l'article 25 de la Constitució espanyola de 1812, segons el qual l'exercici dels drets es suspèn "[...] por el estado de siriviente doméstico", lo qual significava que totes les persones –també els homes– que es dediquessin al servei domèstic veurién suspesos els seus drets de ciutadania.

La Constitució de la Segona República significa un punt d'inflexió en el reconeixement de la igualtat entre homes i dones. L'article 25 prohibia que el sexe servis de fonament per a qualsevol privilegi jurídic i l'article 36 reconeix el dret de vot per a totes les persones majors de 23 anys. S'ha de dir que la redacció d'aquest article va ser molt polèmica, perquè fins i tot els sectors més progressistes –que pensaven que l'electoral femení seria conservador en l'exercici dels seus drets polítics– defensaven que la participació de les dones en la vida

política fos progressiva. A més del sufragi femení, la Constitució republicana va reconèixer de manera universal el dret de divorci, l'accés al treball i a l'educació. D'aquesta manera l'estatut jurídic de la dona va millorar substancialment. L'esclat de la Guerra Civil va impedir, però, que es pogués consolidar la igualtat de drets entre l'home i la dona.

En general, a Europa i als Estats Units la igualtat de drets i d'oportunitats entre homes i dones no fou generalment reconeguda fins després de la Segona Guerra Mundial, a partir de la implementació en les diferents constitucions de la clàusula de l'Estat social i democràtic de Dret. Tanmateix, aquest reconeixement es produeix només en l'àmbit legal, perquè en la gran majoria de sistemes polítics –no només en els règims autoritaris, també en els democràtics- de fet les dones es mantenen relegades a una posició social subordinada.

2. Els drets de les dones en el marc de la Declaració Universal de Drets Humans

Precisament, després de la Segona Guerra Mundial, davant la situació d'injustícia que existia a nivell mundial i per intentar evitar fets tan lamentables com la vulneració de la dignitat de la persona, diversos països varen constituir una organització supraestatal –la Organització de les Nacions Unides (ONU)- per garantir i defensar el respecte i la dignitat en què havien de ser tractades totes les persones. Aquesta institució va impulsar la redacció de la Declaració Universal de Drets Humans, com un compromís ètic que tots els Estats signataris haurien de complir. És important saber que, en principi, la Declaració es volia titular dels “drets de l'home”, però es va considerar que aquesta accepció es podria interpretar que exclouia les dones i, per això, finalment, es va titular “dels Drets Humans”. La Declaració Universal de 1948 parteix dels dos pilars essencials de la humanitat: la llibertat i la plena igualtat de tots els éssers humans. L'article 2 diu que tots els éssers humans som iguals, sense distinció per motius de sexe, de raça, color, idioma, religió, opinió política o de qualsevol altra naturalesa.

La Declaració Universal dels Drets Humans és el marc de referència per a lleis de tots els països signataris. A partir d'aquest moment, donat que els drets de les dones són considerats drets humans, es poden exigir canvis legislatius que defensin les dones contra qualsevol tipus de discriminació. Això vol dir que els drets de les dones són drets humans que no poden ser –o no haurien de ser- qüestionats per pràctiques, tradicions, o costums culturals o religioses que atemptin contra la dignitat del col·lectiu femení.

El reconeixement dels drets de les dones ha continuat impulsat per la tasca de la ONU. Així, el 18 de desembre de 1979 l'Assemblea General de les Nacions Unides va aprovar la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la Dona. Posteriorment, l'any 1993, en el decurs de la Conferència Mundial de Drets Humans celebrada a Viena, es va declarar que “els drets humans de la dona i de la nina són part inalienable, integrant i indivisible dels drets humans universals”. L'any 1995 es va celebrar la IV Conferència Mundial sobre les Dones a Beijing (Xina) amb l'objectiu de analitzar i reflexionar sobre la situació al món de les dones i fixar actuacions prioritàries per acabar contra la desigualtat de sexe.

3. El concepte de igualtat

Recordem que la igualtat entre homes i dones és un dret universal, reconegut per diferents tractats internacionals, i és un principi directament vinculat a l'exercici de la ciutadania lliure i responsable. Totes les democràcies actuals es fonamenten en la llibertat i la igualtat de les persones i en elles es prohibeix qualsevol forma de discriminació.

En aquest context, la Constitució de 1978 estableix, com un dels pilars fonamentals de l'Estat de Dret, el principi de igualtat (art. 1.1). A més proclama que tots els espanyols són iguals davant la llei i que no pot existir cap tipus de discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra circumstància personal o social (art. 14). Per tant, quan ens referim a la igualtat com a valor i principi constitucional, volem dir que:

- Tots hem de ser tractats igual davant la llei.
- Tots hem de tenir les mateixes oportunitats en els diferents àmbits de la societat.
- Està prohibida la discriminació o l'assetjament per raó de sexe.
- Tots tenim autonomia i llibertat per desenvolupar el nostre potencial afectiu, intel·lectual, artístic, cultural, o físic.

Ara bé, promoure la igualtat entre homes i dones no significa que hagi d'existir un tractament idèntic per a tothom, sinó que el tractament entre uns i les altres serà equivalent, és a dir, que tindrà el mateix valor. Pensem que si es dona sempre el mateix tracte a situacions desiguals la situació de desigualtat es mantindrà indefinidament. Convé tenir present, també, que la igualtat entre homes i dones no significa l'eliminació de les diferències –diferències que en sí mateixes ens enriqueixen- sinó l'absència de discriminació per a l'existència d'aquestes diferències. O dit d'una altra manera, la igualtat entre homes i dones admet diferències, però no desigualtats perquè aquestes impliquen privilegis per uns i discriminacions per altres.

És per això que la Constitució diu que correspon als poders públics promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en què s'integra siguin reals i efectives (art. 9.2). Això significa que, des d'un punt de vista jurídic, es reconeix la igualtat de totes dels persones; però a més a més, es preveu que els poders públics intervindran activament per donar un tractament diferent al que pateixen la desigualtat, per tal que es remoguin els obstacles que encara impedeixen la igualtat real. Aquesta situació respon, com ja s'ha dit, al caràcter relatiu de l'enteniment rigorosament igualitari del principi de igualtat –en realitat no tots som iguals-, i habilita al legislador per establir mesures concretes per a superar la situació de desavantatge que històricament han patit determinats sectors de la població.

4. Igualtat legal i igualtat real

Des d'un punt de vista legal, la Constitució de 1978 i el seu desenvolupament normatiu ha significat el reconeixement de la plena igualtat jurídica de la dona, que avui es pot considerar formalment igual a l'home. Per tant, podem entendre que la igualtat legal està plenament aconseguida. No passa el mateix amb la igualtat real, perquè en la pràctica les dones es troben

amb dificultats que condicionen la igualtat de drets que reconeix la Constitució i les lleis. La realitat social segueix situant les dones en una posició de desavantatge que es tradueix en una menor participació en l'àmbit públic i, per tant, en la presa de decisions.

Arribats a aquest punt, caldria preguntar-nos quins són els objectius generals i els reptes de futur en matèria de igualtat. Sens dubte, cal avançar amb major celeritat i eficàcia cap aquella igualtat real i reforçar la inclusió de la perspectiva de gènere en totes les accions polítiques. I, quines són les àrees considerades prioritàries d'actuació en favor de la igualtat de gènere? En primer lloc, destaca indiscutiblement la necessitat d'aconseguir la mateixa independència econòmica per a les dones i els homes i promoure mesures per incrementar la taxa d'ocupació femenina. Igualment, cal eliminar la diferència salarial entre homes i dones. També cal insistir en el foment de mesures que permetin conciliar la vida privada i familiar amb l'activitat professional, establint acords laborals més flexibles per als treballadors i incrementant els serveis d'assistència. També és important la promoció de la representació paritària de les dones i els homes en la presa de decisions; en concret, s'ha de potenciar una intervenció més activa de les dones en la política, en la ciència i en la tecnologia.

Per aconseguir aquests objectius no és suficient prevenir conductes discriminatòries que tradicionalment han postergat injustament al col·lectiu femení en diferents àmbits. És necessari adoptar mesures d'acció directa per fer efectiu el principi de igualtat substancial entre homes i dones. El fonament i la justificació constitucional de les mesures d'acció positiva resideix en la necessitat de transformar una realitat social, mitjançant l'adopció d'instruments normatius i actuacions polítiques per a la consecució d'una societat més igualitària. Les polítiques de igualtat pretenen aconseguir aquest principi fonamental i reforçar la inclusió de la perspectiva de gènere en tots els àmbits. Aquest és un instrument important per seguir avançant cap una societat plenament democràtica, en la que la històrica discriminació de les dones resulti definitivament superada. És important també avançar en l'educació per aconseguir vertaderament un canvi de mentalitat per poder afirmar la igualtat efectiva entre dones i homes. Perquè la igualtat real s'incorpori a tots els àmbits, també en les relacions professionals i personals. Perquè, en definitiva, la consecució d'una societat realment igualitària és el principal instrument que permetrà reduir les insuportables xifres de violència contra les dones

PARAULES CLAU

Igualtat formal. Afirmació en les normes jurídiques de la igualtat de drets entre homes i dones.

Igualtat real. Realització del principi de igualtat en la vida de les dones i els homes mitjançant actuacions directes dels poders públics, que donen un tractament diferent a situacions desiguals, per superar la discriminació existent en la societat.

Igualtat d'oportunitats. Polítiques i mesures públiques per aconseguir que la igualtat formal arribi a ser igualtat real i per compensar les desigualtats existents entre homes.

Ciutadania. Condició de pertinença a una comunitat democràtica que permet el gaudir de tots els drets civils, polítics i socials.

ACTIVITAT (per reflexionar)

A Espanya el principi de igualtat entre homes i dones neix amb la democràcia i l'aprovació de la Constitució de 1978. En l'etapa pre-constitucional les dones estaven supeditades als homes. Així, la dona casada necessitava llicència marital per realitzar qualsevol negoci jurídic (excepte per fer testament). Les dones també necessitaven permís del marit per poder treballar i moltes professions estaven vedades al col·lectiu femení, que, a més cobrava menys que els homes perquè es considerava que la seva feina tenia menys valor. Estaven prohibits els anticonceptius i ser mare fadrina era una deshonra.

Es tracta de reflexionar sobre els canvis que s'han produït en les tres darreres generacions (padrins i padrines, pares i mares, generació actual) en àmbits com l'educació, el treball, la sexualitat, la família, les relacions de parella, la relació amb els fills i filles, etc. Les preguntes que ens podem plantejar per reflexionar-hi són: Com ha canviat el paper de la dona i l'home en les distintes generacions? Com ha canviat el paper de la dona en les relacions de parella? A qui li ha costat més els canvis? Que suposa per l'home que la dona tengui els mateixos drets i obligacions? Que guanya la dona i l'home amb la igualtat?

QUESTIONARI

Contesta vertader o fals a les següents asseveracions

1. Els drets de les dones són drets humans
2. La igualtat significa que els homes i les dones hem de ser idèntics en tots els àmbits de la vida
3. La igualtat és el principi rector de la vida democràtica, que supera les diferències discriminatòries i situa a tots els éssers humans a la categoria de persones i ciutadans, sense distinció de sexe
4. La igualtat legal es tradueix automàticament en igualtat real.
5. Per aconseguir la igualtat real és necessari aplicar polítiques i accions positives que aconseguixin que les dones i els homes, des de diferents posicions de partida, arribin a situacions equivalents.
6. El feminisme s'inicia quan les dones de forma col·lectiva expressen públicament les seves reivindicacions de igualtat i ciutadania.